

2010

Informasjon om Maria Montessoris pedagogikk

Bringedalsbygda
Montessorisenter

Innledning.....	2
Maria Montessori og hennes pedagogiske filosofi	3
Hvem var Maria Montessori?	3
Montessoris pedagogiske filosofi	4
Det absorberende sinn.....	4
Sensitive perioder.....	4
Mestringsfølelse – egenutvikling	4
Frihet, selvstendighet og orden	5
Det tilrettelagte miljø	6
Undervisningsmateriell.....	7
Montessorilæreren.....	10
Maria Montessoris normaliseringsbegrep.....	12
Hva betyr Montessori for eleven og foreldrene?.....	12
Montessoripedagogikken i grunnskolen	13
Barnesyn	13
Viktige prinsipper i montessoripedagogikken	13
Praktisk metode	15
Kristendoms kunnskap med religions- og livssyns-orientering.....	16

Innledning

Innholdet i dette dokumentet er i sin helhet kopiert fra ”Drøbak Montessori Skole – Informasjon om Maria Montessoris pedagogikk”: http://www.drobakmontessori.no/site/pdf-doc/Montessori_pedagogikk_rev2004.pdf

Montessoripedagogikken er utbredt over store deler av verden, fra den enkleste landsbyskole i Afrika til det mest velstående overflodssamfunn i vesten. Materiellet og metoden er de samme. SOS-barnebyer driver sine skoler for de minste barna etter montessorimetoden. I Norge har vi hatt montessoribarnehager siden 1969 og montessoriskoler siden 1989. Norsk Montessoriforbund har eksistert siden 1979 og har som formål å formidle informasjon om og øke utbredelsen av montessoripedagogikk i Norge.

Maria Montessori og hennes pedagogiske filosofi

Hvem var Maria Montessori?

Maria Montessori (1870 - 1952) var Italias første kvinnelige lege. Hun fikk sin første ansettelse som lege på barneavdelingen ved den psykiatriske universitetsklinikken i Roma, og der kom hun for første gang i kontakt med utviklingshemmede barn. Hun observerte at disse barna var helt uten stimulering og oppdaget at barna kunne lære mye, bare de fikk tilrettelagt undervisning.

Gjennom sitt arbeid med disse barna ble hun stadig mer overbevist om at deres problemer var vel så meget av pedagogisk som av medisinsk art. Dette førte Maria Montessori videre til studier i pedagogikk.

Da Montessori etter hvert fikk muligheten til å utvikle et undervisningstilbud for de psykisk utviklingshemmede barna ved klinikken, fikk hun også satt sine idéer ut i praksis. Inspirert av datidens store pedagoger Itards og Seguins, konstruerte hun materiell (se side 7 om undervisningsmateriell) som barna kunne arbeide med. Barna ble aktive på en positiv måte, og hun oppdaget at de kunne lære seg mye som i utgangspunktet virket

umulig. Hun skrev senere: «Jeg har lyktes i å lære et flertall av de utviklingshemmede fra mentalsykehuset å lese og skrive så bra, at jeg lot dem delta i opptaksprøvene til en skole for normalt utviklede barn, og de klarte prøven... Mens alle beundret fremskrittene deres, lette jeg etter årsaken til at de vanlige skolers lykkelige, friske barn kunne bli holdt på et så lavt nivå at de i intelligenstestene kunne sidestilles med mine tilbakestående elever.» (Montessori, Montessorimetoden 1909)

Maria Montessori var en kvinne som i sin tenkning var forut for sin tid. Hun gikk sterkt inn for å opprette en pedagogisk vitenskap, noe som skulle lede henne til å oppdage barnets iboende muligheter og spesifikke behov. Hun så at det lå store ressurser skjult i det spirende menneskesinnet. Hvis barnet fra starten av ble tatt hånd om på en riktig måte, tilpasset barnets utviklingsnivå og behov, ville skjulte muligheter dyrkes frem og lede til en mer allsidig personlighetsutvikling.

Maria Montessori skrev en rekke bøker om sine erfaringer og observasjoner av barn, og hun utformet den pedagogiske metoden som siden har fått hennes navn. Hun grunnla utdannessentra for lærere og holdt forelesninger over hele verden, blant annet i Norge, Sverige og Danmark i 1950.

Kjennskapet til hennes arbeid spredte seg raskt. Hun reiste rundt for å utdanne lærere i sin metode og for å grunnlegge flere barnehager og skoler. Hun foreleste og skrev.

Undervisningsmetoden ble populær også i andre europeiske land, særlig i Nederland, Storbritannia og USA. Montessori samarbeidet med datidens mest kjente pedagoger og filosofer, blant dem var Sigmund Freud og Jean Piaget.

Da fascismen kom til Italia måtte Maria Montessori rømme fra landet. Hun flyttet da til India hvor hun bodde frem til 1947. Pr. i dag har India flest montessoriskoler i verden.

Maria Montessori etablerte Association Montessori International (AMI) i Amsterdam. Organisasjonen har til hovedoppgave å gi en korrekt tolkning av Maria Montessoris pedagogikk og utdanne pedagoger i denne metoden. Etter hennes død i 1952 tok sønnen Mario over ledelsen av AMI.

Montessoris pedagogiske filosofi

Senere hjerneforskning bekrefter i stadig større grad de fenomener Maria Montessori observerte og som hun la til grunn for sin pedagogikk.

Frihet og orden, det tilrettelagte læringsmiljø og gjensidig respekt og ansvar for omgivelsene er begreper som går som en rød tråd gjennom Montessoripedagogikkens filosofi.

Førskolebarnets absorberende sinn, de sensitive periodene, behovet for frihet og selvstendighet og behovet for mestringsfølelse er fundamentet i den pedagogiske filosofien. En montessoriskole og -barnehage er basert på.

Det absorberende sinn

Et lite barn tilegner seg kunnskap på en enestående måte. Tenk bare på alt barnet skal lære i løpet av sine første leveår. Som voksen ville vi trenge langt mer tid på å tilegne oss like mye kunnskap som vi gjorde som små barn. I løpet av førskolealderen arbeider hjernen vår som en "svamp som trekker til seg kunnskap" – vi absorberer. I denne perioden er det nærmest ubegrenset hva et barn kan tilegne seg.

Sensitive perioder

Maria Montessori visste hva alle foreldre vet; barn er nysgjerrige, fulle av oppdagelsestrang og ivrige etter å prøve og lære nye ting. Dessuten merket hun, som alle verdens foreldre, at det barn interesserer seg for varierer med alder og modenhet. Hun observerte også at interesseforandring følger et gitt mønster, som er det samme for alle normale barn, fra den aller tidligste vilje til å spise selv, lære seg å gå, snakke og så videre til interessen for lesing, matematikk, verden og verdensrommet. Hun kalte disse periodene for sensitive perioder, og poengterte betydningen av å ta vare på disse periodene.

Under slike sensitive perioder hviler det en plikt på de voksne til å iaktta barnet og gi riktig stimulans på riktig tidspunkt. Det er viktig at den voksne kan forstå barnets egentlige behov og søke å dekke dette. Montessori sier at de personene som naturlig er best egnet til denne oppgaven er foreldrene, særlig moren, så lenge barnet ikke selv kan uttrykke seg verbalt.

Mestringsfølelse – egenutvikling

Det finnes store forskjeller på barn når det gjelder den fysiske, intellektuelle og sosiale utvikling, også innenfor samme aldersgruppe.

Derfor har både barneskolen og ungdomsskolen i likhet med barnehagen blandede aldersgrupper. Da blir det lettere for alle å finne noen på samme modningsnivå som en selv. De yngste kan få veiledning av de eldste, og alle får mulighet til å veilede noen og dermed være en ressurs i sin arbeidsgruppe.

I montessoriskolen spiller elevenes aktivitet en stor rolle av følgende årsaker:

- For at skolearbeidet skal bli meningsfylt og interessant.

- For at skolearbeidet skal bli engasjerende og stimulerende.
- For at skolearbeidet skal kunne individualiseres.
- For at skolearbeidet skal fokusere på undersøkelse og problemløsning.
- For at skolearbeidet skal utvikle elevens evne til å ta ansvar, samarbeide, tenke kritisk og bli kreativ.

Maria Montessori levde ikke lenge nok til å utvikle sin metode helt fram til ungdomsalderen. Men filosofien er allmenngyldig og begrepene frihet, individualisering, selvstendighet og samarbeid kjenner ingen alder.

Frihet, selvstendighet og orden

For å treffe de sensitive periodene må barnet gis frihet i skolesituasjonen; barnet kjenner jo best selv sine behov og interesser. Frihet til å velge arbeidsoppgave, samarbeidspartnere og mulighet til å arbeide uforstyrret i sin egen takt med gjennomtenkt og tilpasset arbeidsmaterieell er noen av de viktigste forutsetningene i montessoripedagogikkens metode.

Frihet innebærer her ikke i første omgang frihet fra noe, men frihet til noe, nemlig arbeid, utvikling og vekst. Eleven får frihet til å handle innenfor klare grenser i et nøye tilrettelagt miljø. Faste grenser må settes mot destruktive og asosiale handlinger. Ingen frihet får gå utover noen annens.

“Vi har for vane å kontrollere barn og dette kan være direkte farlig, fordi det kan føre til at deres spontane aktivitet ødelegges. Vår plikt mot barnet er å hjelpe det å klare slike handlinger som naturen har ment det skal klare” (Maria Montessori, montessorimetoden 1909).

Frihet er i følge Montessori nødvendig av følgende årsaker:

- Det er bare i en atmosfære av frihet elevene viser seg slik de er, og der læreren kan skaffe seg kunnskap om dem for å kunne gi dem den rette hjelpen og stimulansen.
- Det er bare gjennom frihet til å velge arbeidsoppgaver elevenes behov og interesser tilfredsstilles.
- Det er bare i frihet elevene utvikler sine sosiale relasjoner og lærer seg å samarbeide, snakke med hverandre og hjelpe hverandre.
- Det er bare i frihet elevene oppdager sine muligheter og svakheter og lærer seg selv å kjenne.
- Det er bare i frihet elevene lærer seg å utvikle selvdisiplin og konsentrasjon.

I montessoriskolen gis elevene stor frihet. De kan velge oppgave, emne, arbeidsplass og lærer. Barna ikke bare får men bør snakke sammen. De har full frihet til å forlate arbeidsplassen og klasserommet når arbeidsoppgavene krever det.

Elevene legger opp arbeidet sitt selv eller sammen med andre, formulerer problemene sine og planlegger presentasjonen sin. Her er læreren veileder. På denne måten blir elevene ikke bare passive mottagere av lærerens kunnskaper, men tar selv ansvar for arbeidet sitt og deltar aktivt i planleggingen. Elevenes frihet strekker seg til at de får velge hva de vil arbeide med, ikke om de vil arbeide. Samtidig er det viktig at læreren griper inn mot alt som motvirker et godt arbeidsmiljø.

Unødvendig prat og annen uro unngåes. Forstyrrende oppførsel er mangel på respekt for de andre som har sin arbeidsplass i samme rom.

Det som kjennetegner en montessoriklasse – enten barna er i barnehagealder, barneskolen eller ungdomsskolen – er et yrende liv og samtidig stor ro. Det yrende livet skyldes at barna arbeider individuelt eller i grupper. Det er lite lærerstyrt undervisning. Barna arbeider med det de selv ønsker, enten de er 3 eller 13 år gamle. Noen ligger på gulvet med store matematikkprosjekter, andre sitter ved PC-en og studerer geografi. Andre sitter i en liten gruppe rundt et bord og diskuterer et tema, etc. Samtidig er det rolig i klasserommet. Når montessoripedagogikken er etablert er ingen høyrøstet, barna snakker med lav stemme.

Respekten for medelevers arbeid er fundamental. Fordi elevene får jobbe med det de vil, har de gleden av å kunne konsentrere seg. Det er ikke en skoleklokke som forstyrrer fordi “timen er slutt”. Elevene får arbeide uforstyrret i lange tidsperioder, gjerne i 3 timer. Dette gir elevene anledning til den ro og arbeidsdisiplin som gjør at læringen blir tilpasset det enkelte barn.

Denne friheten forutsetter at elevene har bygget opp en god arbeidsdisiplin og en evne til å ta ansvar for egen læring. Vi erfarer som regel at elever som kommer fra vanlig skole trenger lang tid – ofte opp til et helt år – for å bygge opp en slik arbeidsdisiplin. Derfor er det viktig at en montessoriskole bygges opp fra barnehagetrinnet.

Det tilrettelagte miljø

Et fundamentalt prinsipp i montessoripedagogikken er det tilrettelagte læringsmiljø. Dette begrepet omfatter ikke bare omgivelsene som elevene arbeider i, men også det undervisningsmaterielle de bruker, læreren og andre voksenpersoner i miljøet, og medelevene. En fullstendig forståelse for betydningen av det tilrettelagte miljø er viktig for utviklingen av en god montessoribarnehage og -skole.

Omgivelsene

Omgivelsene skal gi elevene stimulans og trygghet. Stimulans får elevene av interessante arbeidsoppgaver, engasjerte lærere og et tiltalende miljø.

Omgivelsene omfatter ikke bare lærere, kamerater og undervisningsmaterielle, men hele skolebygget og alt som er i miljøet rundt. Det er disse forholdene som skaper en positiv eller negativ atmosfære, og det er denne atmosfæren som utvikler elevene i positiv eller negativ retning.

Klasserommet er innredet etter fag, slik at elevene vet nøyaktig hvor de finner materielle og litteratur. Det ligger nøye vurderinger bak valg av plasseringer, møblering, farger og eventuelle bilder på veggene. Alt i klasserommet skal bidra til å inspirere elevene til ro og arbeidsglede. Elevene har ansvar for til enhver tid å holde orden i klasserommet.

For at eleven skal kjenne trygghet er det viktig at han kan stole på omgivelsene. Han må for eksempel ikke føle usikkerhet overfor kamerater og lærere.

Han må vite hvor bøker, materielle og midler til informasjonsinnhenting finnes, og også vite når disse er tilgjengelige slik at han kan planlegge og fullføre de arbeidsoppgaver han har startet. Derfor er det svært viktig at elevene tar ansvar for eget skolemiljø. F.eks. ved å legge på plass det de har brukt slik at alle kan ha nytte av det. Barna hjelper hverandre til å følge de gjeldende regler og rutiner.

Undervisningsmaterieill

I montessoriskolen spiller elevenes egen aktivitet en stor rolle. Alle barn behøver hjelp til å lære, men selve innlæringen må hver og en klare på egen hånd. For å kunne møte barnas behov har montessoriskolene tilpasset arbeidsmateriellet til barnas interesseområder og modenhetsstadier. Materiellet er ikke et alternativ til omverdenen, men et middel for barnet til å forstå den. Materiellet skal gi elevene faktakunnskap, men også utvikle dem som mennesker; hjelpe dem å vokse.

For å fylle disse kravene må arbeidsmaterialet blant annet:

- fange elevenes interesse.
- bidra til den enkeltes utvikling.
- utvikle og trene sansene.
- være av ulik type og vanskelighetsgrad.
- tilpasset elevenes behov.
- være selvkorrigerende.

I klassen finnes bare ett eksemplar av hvert materieill. Barna lærer seg således å akseptere at en ting kan være opptatt og at de må velge noe annet i stedet. Dette oppmuntrer også til samarbeid. Hvert materieill er gruppert etter fag og har sin faste plass på en lav hylle.

Materiellet blir presentert for barna, ett for ett, enten i gruppe eller individuelt. Det blir valgt av læreren etter barnas alder og sensitive periode. Senere får barna selv velge fritt hva de vil arbeide med blant det materieill som er blitt presentert for dem. Barna kan arbeide alene eller flere sammen. De kan bruke så lang tid de vil. Når de er ferdige må barna sette materiellet tilbake på sin faste plass.

Ved stadig repetisjon av ett og samme materieill lærer barnet etter hvert, gjennom prøving og feiling, å mestre det. Ser læreren at barnet ikke får det til, korrigerer hun ikke, men gir en ny presentasjon. Hvis barnet fremdeles ikke får det til, foreslår hun en annen aktivitet og lar det aktuelle materiellet hvile en stund. Alt materieill har både direkte og indirekte formål. F. eks. gir "Det rosa tårnet" direkte kunnskap om størrelse, og det forbereder indirekte til matematikk.

Materiellet er selvkorrigerende; barnet er ikke avhengig av voksen hjelp for å bedømme resultatet. Det virker tilfredsstillende for barnet selv å oppdage og rette sine egne feil.

Det legges vekt på at materiellet ikke brukes til annet enn det det er ment for, slik at arbeidet skal bli meningsfylt. Ønsker barna å bygge noe annet med f.eks. klossene til "Det rosa tårnet", får de materieill som passer for det.

I ungdomsskolen er elevene på et modningsnivå der de kan tenke abstrakt. Derfor vil det konkretiseringsmaterieill som Montessori utviklet kun være i bruk som utfyllings- og hjelpematerieill, særlig i matematikk. De individuelle prosjektoppgavene skal ikke være innfyllingsoppgaver eller referat. De skal appellere til kreativitet og selvstendig tenkning.

Vi deler materiellet og arbeidet inn i grupper:

Praktisk arbeid

Barn vil ofte gjøre det samme arbeidet som voksne. Mens den voksne har et ytre motiv for sitt arbeid, har barnet et indre. Barnet er interessert i selve arbeidet, ikke nødvendigvis resultatet. Etter hvert som det lille barnet vokser, blir motivasjonen mer resultatrettet, men fremdeles er ønsket om å

mestre stort. Arbeidet i barnehagen er lagt opp slik at det indirekte befordre muskelutvikling og koordinasjon. Direkte lærer barnet seg sosial adferd og å holde orden i sine omgivelser.

I det praktiske arbeidet inngår messing- vindus- og skopuss, vask av tøy, gulv, inventar og materiell. I tillegg lærer barnet matlaging, omsorg og stell av dyr og blomster. Det finnes også materiell som trener ferdigheter som å kneppe knapper, bruke glidelås og lignende.

Trening i sosial adferd, som å hjelpe hverandre, servere og vente på tur inngår også i det praktiske arbeidet. Slik trener barnet seg i å mestre sine typiske omgivelser, og dette bidrar til trygghet og tro på egne evner. I skolen får elevene større ansvar, som å holde orden i klasserommet, skolegården etc, og på ungdomsskolenivå skal elevene ut av klasserommet for å ta aktivt del i reelle oppgaver der de ser nytten og effekten av sitt arbeid.

Sansetrenende materiell

Fra barnet er 0 til 3 år har det absorbert sine omgivelser og fått en mengde inntrykk. Når barnet blir 3 år, er tiden inne til å få orden på inntrykkene og trene sansene.

Sansetrening gir barnet kunnskap om alt barnet ser rundt seg og gir indirekte forberedelse til skolen. Barnet får også en konkret oppfatning om abstrakte begreper. Gjennom det sansetrenende materiellet kan læreren oppdage eventuelle mangler og feil ved sanseorganene og gi barnet den hjelp det trenger. I det sansetrenende materiellet får barnet trene lukt gjennom å finne frem til to og to like lukter av forskjellige varianter.

Smak- og hørselstreeningen foregår på samme måte. Synet blir blant annet trent gjennom fargebrikker som skal forenes eller graderes. Den taktile sansen (fingerfølelsen) blir for eksempel trent gjennom å finne likheten i forskjellige typer tekstilbiter eller forskjellen i sandpapir av ulik struktur. Barnet lærer begrepene stor-liten, kort-lang og tykk-tynn gjennom klosser og sylindrer. Når barnet kjenner materiellet godt, kan det utføre øvelsene med bind for øynene for å forsterke sanseintrykkene.

Intellektuelt materiell

Materiellet som brukes til akademiske fag er bygget opp på en logisk måte, slik at kunnskap og forståelse akkumuleres etter hvert som eleven vokser. Det er en klar logisk sekvens i utviklingen av materiellet i barnehagen til materiellet i barneskolen. Når elevene blir eldre, har de mindre behov for konkret materiell og større evne til abstrakt tenkning. Da er oppslagsverk et godt tilbud. Der det er relevant benyttes fagbøker, og til dels også lærebøker. Imidlertid er det vår erfaring at skolebøker for elevenes eget alderstrinn er for grunne og for lite logisk oppbygget til at de er en fullgod løsning for elevene.

De fleste montessoriskoler har likevel vanlige lærebøker i klasserommet, slik at elevene kan ha en viss oversikt over hvor jevnaldrende elever i tradisjonell skole befinner seg i sin læring.

Matematikk

Barnet i barnehagen lærer seg tallene gjennom å kjenne på tall laget av sandpapir, samtidig som lyden blir uttalt. Barnet lærer begrepet null, like og ulike tall, desimalsystemet og de fire regnemåtene. Brøk blir også et begrep gjennom sirkler oppdelt i ulike deler.

Barna lærer først konkrete mengder, så symbolene som beskriver mengden, til sist kombineres de to. Etter hvert blir matematisk læring mer og mer abstrakt. Kulerammen er et steg mot abstraksjon. Kulerammen brukes først og fremst til addisjon og subtraksjon. For multiplikasjon anvendes "sjakkbrettet" der fargene for entall, titall og hundretall gjentas i rutene. Perlestaver i ulike farger for tallene 1-9 anvendes i regneoperasjonene. Selv for divisjon finnes materiell som leder til abstrakt tenkning - "reagensglassdivisjon". Fargene for entall, titall og så videre går igjen her også. Gjennom anvendelse av dette materiellet forstår barnet hva veksling innebærer. Hvert rør inneholder 10 perler. Ett hundre veksles til 10 titalls perler og så videre. Det er vår erfaring at elever som får lære matematikk på denne måten, får en langt dypere forståelse for faget.

Språk

Språket har en vesentlig betydning i vår omgang med andre. For å anvende språket riktig bør grunnlaget legges tidlig ved å gi barnet riktige ord og uttrykksmåter allerede fra første stund. Språket er tankens redskap.

Eleven lærer bokstavene ved å kjenne på bokstaver laget av sandpapir samtidig som lyden blir uttalt. Etter hvert kan barnet også sette sammen bokstaver til ord. Deretter setter barnet sine egne ord på papiret og blir kjent med dem. Etter skrivingen kommer lesingen naturlig. Den første leseøvelsen er å lese navn på små objekter skrevet på en papirlapp for så å legge lappene til de riktige objektene.

Senere arbeider eleven med "klassifiserte språkkort" og etter hvert med enkle bøker. Klassifiserte språkkort er en serie kort som hører til et emne, f.eks. grønnsaker, husdyr, blomster og så videre. Det finnes to eksemplarer av hvert bilde, det ene er teksten med hva bildet forestiller, og det andre har løse tekstremser. Barnet legger først opp kortene uten tekst og leser seg frem til riktig tekstremse som det legger under bildet. De tekstede kortene brukes som en kontroll etterpå.

Når eleven når skoletrinnet, brukes grammatikkort for å hjelpe læringsprosessen. Grammatikkmateriellet bidrar til at et fag som ofte betraktes som kjedelig i vanlig skole blir oppfattet som morsomt i montessoriskolen.

Samfunnsfag

I montessoripedagogikken er den kosmiske læring et viktig begrep. Det innebærer at elevene skal studere vår virkelighet i forhold til det universet vi lever i. Historiefaget begynner med å forstå hvordan universet og jorden ble skapt. Vi studerer de fysiske og kjemiske reaksjoner som førte til utviklingen av den verden vi befinner oss i. Videre studerer vi hva de ulike religioner tror om vår tilblivelse. Integrering av fagene begynner allerede der.

Videre følger vi jordens utvikling, studerer hvordan livet ble til, hvordan kontinentene utviklet seg, hvordan de ulike sivilisasjoner ble til o.s.v. helt frem til vår egen tid. I denne læreprosessen integrerer vi alle fag som er relevante. F.eks. fra studier av biologiske prosesser, som betydningen av oksygen og fotosyntese, via filosofiske retninger, utvikling av kunnskap i matematikk, Aristoteles' klassifikasjon av dyreverdenen til dagens samfunn med multikulturelle utfordringer.

Vi benytter den konkrete forståelse for tidsbegrepet helt fra barnehagen. Det lages tidslinjer for de enkelte barnas liv. Når et barn har fødselsdag gjennomgår denne tidslinjen. Dette er både for å forstå hvordan tiden fungerer, men også for at alle barna skal forstå hvilket under hver og en av dem er. Vi fokuserer på å fremheve utviklingen fra å være et hjelpeløst lite nyfødt barn, til å bli den selvstendige 4-åringen som kan vaske opp, knytte sko etc.

Denne anvendelsen av tidslinjen benyttes videre i hele undervisningsperioden for å gi elevene en internalisert forståelse for historiens utvikling. Det gjør det senere lettere å “henge kunnskapen på knagger”.

Geografi

Geografi inngår som en integrert del av den kosmiske undervisningen. Det samme gjelder fysikk, kjemi, biologi og zoologi. I barnehagen arbeider elevene også med disse fagene. På dette nivået arbeider de med konkret materiell, som puslespill med verdensdeler, land og kontinenter, de tegner flagg og studerer hvordan ulike landformasjoner skapes. De gjør enkle vitenskapelige forsøk, som å studere magnetisme, elektrisitet, osv.

I zoologi bruker vi klassifiserte bilder av alle dyrearter som bygger opp grunnlaget for senere dypere studier i skolealderen. Der det er mulig, får barna også ansvar for å stelle levende dyr allerede i barnehagen. De fleste montessoriskoler har blant annet et akvarium i klasserommene.

Estetiske fag som kunst og musikk har en sentral plass i montessoripedagogikken. Dette starter allerede fra barnehagealderen, hvor de boltrer seg med formingsarbeid og øvelser i sang og klokkespill. De fleste barnehager og skoler har eget kor. De har et formingstilbud som integreres i de akademiske studiene slik at elevene får en forståelse for kunstens betydning opp gjennom historien. De benytter kunstfag for å formidle sine egne kunnskaper.

I alle fag benyttes ekskursjoner flittig. Der det er relevant besøker vi museer, intervjuer fagpersoner, går på bondegårdsbesøk i så stor grad som det er praktisk mulig. I ungdomsskolealderen blir undervisning utenfor klasserommet enda mer utpreget i det elevene får dra ut for å gjøre egne prosjektorienterte intervju, besøke ekspertise innenfor de fagene de arbeider med, og studere fenomener de har interesse av.

Det er påfallende hvor ofte montessoriskoler får tilbakemelding etter elevbesøk. Elevenes kunnskapsnivå, adferd og nysgjerrighet blir nesten alltid positivt kommentert etter slike besøk. Skolene tar i bruk IT.

Montessorilæreren

Maria Montessori brukte tre ord hun mente var betegnende for en montessorilærer; de såkalte tre S'er. Vi velger å bruke dem på engelsk:

The saint - representerer lærerens evne til å sette seg i kontakt med det guddommelige i barnet. Dette antyder at læreren skal være ydmyk overfor den sjel han/hun står overfor, men naturligvis ikke slik at vedkommende ikke setter de nødvendige grenser. Et grenseløst barn er ikke nødvendigvis et barn på riktig spor, eller et lykkelig barn.

The servant - representerer lærerens evne til å forutse barnets behov slik en tjener tjener sin herre, og hele tiden prøver å være i forkant ved å vite hva herrens neste ønske og behov er. På den måten er læreren til enhver tid klar med nytt stoff og nytt materiell når barna viser tegn på at de er rede.

The scientist - indikerer at læreren må være like presis og nøyaktig som en vitenskapsmann når han/hun demonstrerer og underviser. Læreren må kunne sine fag og representere en innholdsrik kilde som barnet kan stille sin kunnskapstørst fra. Men læreren må begrense seg og ikke si alt

han/hun vet, bare gjøre barnet enda litt mer nysgjerrig, slik at det vil forske mer på egen hånd. Det er en kunst!

Læreren i en montessoriskole har tre hovedoppgaver:

Tilrettelegging av miljøet

Læreren har hovedansvaret for klasserommets atmosfære og undervisningsmateriellets kvalitet. Mye av materiellet lages av læreren.

Observasjon

I følge Montessori er det unaturlig for et barn å sitte stille på en pult hele dagen for å ta imot lærdom. Hun mente at i et klasserom skulle barnet være den aktive og læreren den passive.

Så lenge eleven ikke behøver hjelp, skal han ikke forstyrres i arbeidet sitt. Læreren må hele tiden observere elevene for å få kunnskap om dem for så å hjelpe og stimulere i rette øyeblikk.

Lærerens arbeidsform er mer indirekte enn direkte. For å forstå denne undervisningsformen er det nødvendig at en ser på eleven, ikke som et skall som venter på å bli fylt med kunnskap, men som en som uten forstyrrelser får utvikle sine egne muligheter. Det viktigste i denne sammenhengen blir lærerens holdning. Læreren må nærme seg eleven med respekt for elevens erfaringer og kunnskaper.

Veiledning og undervisning

Det krever årelang trening å kunne observere et barn riktig og gi impulser til enhver tid.

Når man snakker om at læreren skal være passiv, betyr ikke det at læreren ikke skal gjøre noe. Men det betyr at læreren ikke skal dominere i undervisningen. Læreren må ha stor tålmodighet og gi barnet tid for at det skal få ting til.

Maria Montessori ønsket ikke å kalle læreren for lærer. Hun brukte heller ordet "directress", som på norsk kan oversettes til "veileder". Hun valgte veileder fordi hun mente at lærerens fremste oppgave var å veilede barnas naturlige energi i riktig retning, mer enn å pådytte dem kunnskap.

Følgende eksempler kan vise hva som menes med "den passive læreren":

Barnet er i en fase der det holder på å lære å knytte skoene sine. Da kan det bare lære det ved å knytte sko. Hvis lærer eller foreldre bøyer seg ned og knytter skoen for barnet fordi det går mye fortere i vår travle hverdag, får ikke barnet den tid det trenger for å lære å knytte skoen.

Et barn står overfor et regneproblem. Det kan være et tekststykke der man må gange ut noe for å komme videre med regnestykket. Dersom barnet fortsatt er usikker på gangingen og trenger litt tid, hjelper vi ikke barnet dersom vi gir svaret slik at det kommer videre med det egentlige regnestykket. Vi må la barnet være den aktive tenkeren og vi den passive tilhøreren. Men det betyr altså ikke at vi ikke er til stede for barnet og hjelper der det står fast.

Skolens og lærerens oppgave er først og fremst å hjelpe barnet til å hjelpe seg selv, men vi må inspirere og vise det nye muligheter. Maria Montessori mente læreren nærmest skulle være en god skuespiller for å tiltrekke og fange barnets interesse og oppmerksomhet for nytt stoff.

En montessorilærers rolle er altså å trekke seg tilbake så fort han/hun ser at et barn er i konsentrasjon. Da må læreren med alle mulige midler hindre at barnet blir avbrutt. For nøkkelen til et "normalisert" barn, som Maria Montessori uttrykker det, ligger i barnets evne til å konsentrere seg. Et barn som først har oppdaget gleden ved fordypelse, vil gjerne oppnå det igjen, og et barn som er fordypet i arbeid skaper aldri disiplinære problemer.

Derfor blir det så viktig å la barnet velge sine aktiviteter selv, da lar de seg lettere fordype og konsentrere, og grunnlaget for en god læresituasjon er lagt.

Maria Montessoris normaliseringsbegrep

Maria Montessori bruker betegnelsen "normalisering" når et barn fatter interesse for et særskilt emne, aktiviserer seg med materiell som stimulerer interessen og går inn i dyp konsentrasjon hvor det oppstår en forståelse i barnet for prosessen i den aktivitet han /hun er i gang med. En slik aktivitet og fordypning, ofte med mange gjentakelser, fører til tilfredsstillelse.

Normaliseringsprosessen utvikler selvtillit og trygghet.

For å få helhet i sine observasjoner og for å få teoriene sine testet, studerte Montessori også barn under andre forhold. I den anledning åpnet hun flere skoler i Italia der hennes metoder ble anvendt. På bakgrunn av bred erfaring med barn fra ulike miljøer kunne hun trekke den slutning at fordypning og konsentrasjon er svært viktige faktorer i normaliseringsprosessen. Hun sa selv at normaliseringen er det viktigste resultatet av vårt arbeid.

Hva betyr Montessori for eleven og foreldrene?

For eleven:

Montessoripedagogikken er opptatt av å utvikle og utdanne hele barnets potensiale: fysisk, intellektuelt, åndelig, sosialt og emosjonelt.

Maria Montessori anså hvert barn som et unikt individ. Derfor er omgivelsene tilrettelagt for å møte deres interesser og behov ved individuell veiledning. Grunntanken er at hvert barn skal få utvikle seg i sin egen takt og vokse etter egne anlegg. Barnet har frihet til å velge egne oppgaver innenfor et strukturert pensum.

Montessoripedagogikken bidrar til at barnet selv aktivt søker og mottar kunnskap. Man ser at montessoribarn beholder entusiasmen til det å lære og utvikler tilpasningsdyktighet og selvstendighet. Det utvikles forståelse for alle fagenes gjensidige avhengighet og samhörighet.

Barnets kreativitet og forestillingsevne blir stimulert gjennom tverrfaglig tilnærming i alle fag.

For foreldrene:

Forsikring om at barnet lærer på en konkret, engasjerende og morsom måte når det er modent og mottagelig for det. Maria Montessoris spesielt tilrettelagte læringsmiljø sørger for dette. Et viktig element er det spesielt utformede montessorimateriellet.

Visshet om at ditt barn blir respektert, verdsatt og veiledet av montessoriutdannede lærere som har kunnskap om barns spesifikke utviklingsmessige behov. Utvikling av sosiale ferdigheter prioriteres.

Barnet møter forventning om gjensidig respekt og omsorg for andre, og det lærer å sette pris på vår egen og andres kultur.

Tilfredshet fordi det å bygge barnets selvbylde står sentralt i et montessorimiljø. Lang erfaring tilsier at metoden bidrar til harmoni, konsentrasjon, selvdisiplin, selvstendighet, såvel som kunnskap.

Et livssyn med respekt og mangfold

I et samfunn hvor etniske og religiøse grupper i stadig større grad møter hverandre i en felles hverdag, er Maria Montessoris livssyn et viktig bidrag til å utvikle felles forståelse og respekt.

Filosofien er at alt i universet er en pulserende enhet. Den globale tenkningen går på respekten og omsorgen for alt liv i og rundt oss, alt liv i interrelasjon og interaksjon.

Moralske og etiske verdier blir sentrale. Det går som en rød tråd i Maria Montessoris budskap: "Fred blant menneskene".

I hennes miljø forsterker barnet sine evner til konsentrasjon og selvdisiplin, tro på seg selv, tillit til andre mennesker og respekt for andre kulturer, religioner og livsverdier.

På denne måten legger vi grunnen hos barnet til et balansert sinn, en forutsetning for en verden i fredelig sameksistens. Det ytterste mål for Maria Montessori var fred på jord. Den som deler hennes syn på barnet, utvikler ydmykhet, visdom, fleksibilitet, respekt og forståelse for andre mennesker.

Montessoripedagogikken i grunnskolen

Barnesyn

Montessori's barnesyn er bygget på observasjoner av barn i fri aktivitet. Maria Montessori fant at barnet utvikler seg sprangvis, ikke etter en lineær modell. Der er perioder med ulike tendenser og fokus på spesielle ting. Disse ulike periodene kalles sensitive perioder.

Barnet er ikke en tom beholder som læreren skal fylle. Barnet er en fylt beholder som læreren skal hjelpe å bevisstgjøre.

I montessoripedagogikken tillegges miljøet stor betydning. Det skal fungere som næring i barnets utvikling.

Viktige prinsipper i montessoripedagogikken

1. Skolen skal hjelpe å bygge orden i barnets sinn. Barnet har allerede i 6-års alderen mottatt enorme mengder med sanseinntrykk og informasjon som må kategoriseres og ordnes for å skape mening. Derfor er orden i miljøet også av stor betydning.
2. Isolering av konsepter. Vi mener at det er best å fokusere på et problem om gangen.
3. Fra helhet til detaljer. Grunnskolen starter hos oss med kosmiske fabler som forteller om universet som helhet. Fra dette ståsted arbeider man seg gradvis nedover til vårt solsystem, vår planet, vår verdensdel, geologi, kjemi osv.
4. Fra konkret til abstrakt. Alle konsepter skal forstås konkret før overgang til abstrakt læring. I montessoripedagogikken benyttes særskilt materiell som anskueliggjør abstrakte begreper på en konkret måte.

5. Indirekte forberedelse til senere læring. Det «sås frø» for kunnskaper eller ferdigheter som skal komme på et senere tidspunkt. Eks: I puslespill-kartene har hvert land en knott. Når barnet løfter puslebitten etter knotten, brukes de fingrene som senere skal holde blyanten. (Motorisk trening.) Plassering av knotten gir et indirekte signal, den er nemlig plassert der hvor barnet senere vil finne hovedstaden.
6. Sammenhenger. Maria Montessori brukte betegnelsen «Kosmisk undervisning» for grunnskolen. Dette fordi det fokuseres på hvordan nåtiden bygger på fortiden og hvordan alt er en del av en større helhet.
7. Gi barnet gleden ved å oppdage og finne ut av ting selv. Læreren forteller ikke alt, gir bare den nødvendige informasjon slik at barnet kan jobbe selvstendig med å finne svar. Læreren tilrettelegger for at eleven skal finne sammenhenger selv, f.eks. formler. Spesielt materiell er utviklet for dette. Vi kan nevne materiell for areal- og volumberegning, for Pytagoras' læresetning m.m.
8. Utnytte barnets kreative fantasi til å gjøre læring av ting vi ikke direkte kan oppleve, interessant. F.eks. hva som skjer i et blad under fotosyntesen, hvordan verden var i urtiden.
9. Barnet skal lære i eget tempo, i størst mulig grad utfra hva eleven er i interessert i akkurat da.
10. Bevegelse er viktig for barns innlæring. Eksempel: I forberedelse til skriving benyttes sandpapirobokstaver som barna føler på og følger bokstavenes form.

Manipulering av materiell, å gå og hente og sette på plass, å endre arbeidsstilling ved dels å sitte ved et bord, dels å arbeide på en matte på gulvet, anses som viktig.

Sosialisering

I følge montessoripedagogikken har barn i alderen 6 til 12 år et iboende behov for å knytte vennskap, å danne grupper og utforske det sosiale aspektet av livet.

Vi tilrettelegger for dette ved at elevene kan bevege seg rundt i klasserommet og mellom ulike klasserom. Med aldersblandede grupper og arbeid med ulike fag og prosjekter samtidig, oppstår spontant samarbeidsgrupper, ofte på tvers av klassetrinn. Dette gir trening i å samarbeide og organisere arbeid.

I klasserommet finnes ikke klassesett av materiell og bøker. Dette gir trening i å vente på tur, og hindrer at elevene konkurrerer seg imellom, f.eks. med å bli først ferdig. Vårt mål er at alle skal jobbe i eget tempo. Det er egen mestring som skal gi tilfredsstillende, ikke å være bedre enn en annen.

Sensitive perioder 6 - 12 år

Mens barnet i barnehagen var opptatt av å orientere seg i omgivelsene og finne ut hvordan det nære miljø var, er barn på barne- og mellomtrinnet opptatt av å finne ut hvorfor ting er som de er.

Andre kjennetegn for barn i denne perioden:

- Livlig fantasi som kan benyttes til å utforske virkeligheten.
- Apetitt på kunnskap og kultur.
- Logikk, intellektet utvikles.
- Moral. Barnet vil selv finne ut hva som er rett og galt.
- Sosialisering, venner.

Praktisk metode

Klasserommet

Aldersblandede grupper foretrekkes.

Klasserommet skal være så innbydende som mulig. Det skal appellere til barnet estetisk og følelsesmessig. Klasserommiljøet skal tilby den orden som skal til for at barnet skal kunne skape orden i sitt eget indre.

Barna har i utgangspunktet ikke faste pulten. Pultene er delvis arrangert enkeltvis, delvis i grupper. Dette for å gi rom både for individuell konsentrasjon og gruppearbeid.

Det er gulvplass som muliggjør arbeid på matter på gulvet.

I klasserommet finnes hyller med bøker og materiell som elevene kan bruke til eget arbeid.

Dyr (som ikke fremkaller allergi) og planter kan med fordel finnes i klasserommet og stelles av elevene.

Materiell

Særskilt materiell er utviklet. Dette er ikke materiell som er ment å støtte læreren i undervisningen, men materiell som brukes av barnet slik at læring blir en aktiv prosess.

Materiellet kommuniserer til barnet og er i størst mulig grad selvkorrigerende.

Inndeling av dagen

Timeplan med inndeling i fag finnes vanligvis ikke. (Unntak: Gym, musikk, engelsk.) En vanlig arbeidsøkt er lang (gjerne 2 timer) hvor barna arbeider med ulike fag og tema om hverandre. Konsentrasjonen avbrytes ikke av klokke som ringer til friminutt.

Tid for lek og uteaktiviteter samles også i større bolker.

Lærers rolle

Læreren skal inspirere og skape interesse, deretter legge forholdene til rette slik at barnet kan utforske for «egen motor». «Forelesninger» fra læreren til hele klassen, forekommer sjelden. Nye konsepter presenteres til små grupper av elever. Elevene har ikke oppmerksomheten på læreren, fokus er på den indre prosessen som foregår i hver elev under læring. Læreren har rolle som observatør og veileder.

Montessoripedagogikken i forhold til L97

Mange elementer i den nye læreplanen har allerede en befestet plass i montessoripedagogikken, så som:

- Skolestart for 6-åringer
- Prosjektarbeid og temabasert arbeid
- Læreren som veileder
- Elevene skal lære gjennom aktivitet

Vi har ingen problemer med å bruke den nye Læreplanen som rettleiding for vår skole. Målene og innholdet i undervisningen er den samme, vår fremgangsmåte er imidlertid annerledes. I kapitlene

for hovedmomenter i de enkelte fag har vi gjort anmerkninger til de enkelte punktene der vår pedagogikk har utviklet særskilt materiell eller øvelser. Til oppfølging av den enkelte elev har vi utviklet detaljerte sjekklister basert på den terminologi som benyttes i utdanningen av montessorilærere. Dette er et omfattende dokument beregnet på intern bruk. Disse planene er inndelt i klassetrinn ut fra hva en elev bør ha gjennomgått i forhold til Læreplanen. Vår pedagogikk bygger imidlertid på det grunnprinsipp at alle elever skal kunne arbeide i sitt eget tempo.

Da våre skoler er godkjent ut fra kriteriet om alternativ pedagogikk, vil vi søke om å få beholde vårt særpreg gjennom å ikke binde oss for fast til momentene for hvert klassetrinn, men mer som i den gamle mønsterplanen, sikre at målene nås i løpet av en bolk for småskoletrinnet og en bolk for mellomtrinnet.

Montessoripedagogikken i forhold til Kunnskapsløftet

Private grunnskoler i Norge er forpliktet til å gjøre seg kjent med og følge innholdet i Generell del i Kunnskapsløftet. Den generelle delen utdyper formålsparagrafen i Opplæringsloven, angir overordnede mål for opplæringen og inneholder det verdimessige, kulturelle og kunnskapsmessige grunnlaget for grunnskolen og videregående opplæring i Norge. For å tydeliggjøre at montessoriskolene i Norge er forpliktet til å følge Generell del fra Kunnskapsløftet, er denne derfor tatt med i sin helhet i Læreplanen for montessoriskolen.

Der Kunnskapsløftet legger opp til metodefrihet, forplikter imidlertid en montessoriskole seg til å følge montessorimetoden. Montessoripedagogikken bygger på barnets utviklingstrinn og skiller derfor sterkt mellom metodene benyttet for barnehagebarnet, barneskoleeleven og ungdomsskoleeleven. Selv om de grunnleggende elementene er til stede i hvert utviklingstrinn, er det vesentlige forskjeller i utformingen av disse på de ulike trinnene¹.

Kristendomskunnskap med religions- og livssyns-orientering

Fagets plass

(Dette avsnittet ble skrevet før RLE ble innført. Det er kommet endringer også her som i den offentlige skolen etter KRL ble endret).

I tillegg til beskrivelsene i Læreplanverket vil vi bemerke:

I montessoripedagogikken forutsettes en skapende intelligens i universet. Elevenes utforskning av naturlover og fysiske og kjemiske prinsipper, tar form av undring over den enorme lovmessighet som er lagt ned i skaperverket.

Studium av andre kulturer, religioner og skikker, tar utgangspunkt i to store plansjer over menneskenes grunnleggende behov. Religion er med som ett av de grunnleggende behov, sågar rammet inn med gull for å vise hvilken betydning dette har og har hatt for mennesker til alle tider. Siden fokuseres det på at ulike skikker, kulturer og religioner bare er ulike måter å løse de samme grunnleggende behov ut fra det miljø og de ressurser menneskene har til rådighet. Vi kan dermed ikke si at noen løsninger er bedre enn andre. Vi mener også at den kristne religion har hatt så stor betydning for utviklingen av kulturen i Norge, at elevene ikke ville hatt kunnskap om røttene sine uten undervisning i kristendom.

¹ <http://www.hesnesmontessoriskole.no/index.php?pageID=49&page=Montessori>